

Verwatering van ruimtelijke ordening

AUTEURS Peter Gramberg & Lia de Lange

FOTOGRAFIE Rob van den Bos

Van 1989 tot 2000 waren wij redacteur van AGORA. Binnen de redactie bestonden toen twee inhoudelijke oriëntaties: een economische, met aandacht voor zakelijk vastgoed, en een sociografische, met oog voor wat zich op bepaalde plekken afspeelde. Wij waren exponenten van de tweede stroming. We blikken terug op twee door ons geschreven artikelen en plaatsen ze in een actueel perspectief.

De AGORA-redactie werd toentertijd vooral bevolkt door studenten en afgestudeerden sociale geografie en planologie van de Universiteit van Amsterdam. De Amsterdamse sociale geografie had in onze ogen een wat navelstaarderig karakter. In sommige onderzoeken uit die tijd werden plaatsen als Nieuw-Vennep en Mijdrecht beschreven als oorden waar je als 'nieuwe stedeling' echt diep ongelukkig zou zijn. Als reactie hierop kon ons de plek waar we over schreven niet ver genoeg van Amsterdam en liefst zo noordelijk mogelijk in Nederland liggen. Als echte sociaal geografen kozen we steeds voor een integrale benadering: geschiedenis, landschap, bestaanswijze, demografie en leefstijl. We hadden een zwak voor de couleur locale en stonden met plezier een paar uur te wachten op een belbus. In Hoogezand-Sappemeer bood de coördinator van de vereniging Kleine Dorpen Groningen ons na het interview een toeristische rondrit aan door het Gronings winterlandschap. De conservator van het Wieringer Eilandmuseum Jan Lont interviewden we aan zijn keukentafel. We spraken Dick Smit van de GroenLinks gemeenteraadsfractie in de stad Groningen in het partijkantoor tussen bakfiets en rietsuiker. In het Friese Gaasterland bezochten we op zondagavond een boerenechtpaar en op Urk aten we gezellig, samen met de onverstaanbare jeugd, een broodje kroket in de plaatselijke cafetaria. Het redacteurschap van AGORA bood ons kortom de kans om op locatie op onderzoek te gaan en verslag te doen van waar het in de ruimtelijke ordening om hoort te gaan: de mens op zijn plek en het wederkerige verband tussen ruimtelijke ontwikkelingen en het leven van mensen.

In dit artikel blikken wij terug op twee artikelen die we voor AGORA schreven: een artikel uit 1992 over het Oldambt in Oost-Groningen in

het nummer over Noord-Nederland en een artikel uit 2000 over Urk en Wieringen in het themanummer *Eilanden*. Dit was tevens onze laatste bijdrage als redacteuren aan AGORA. In beide artikelen speelde water een belangrijke rol. Voor het Oldambt bestonden plannen om een recreatiemeer aan te leggen in combinatie met bosbouw. Voor Wieringen was bedacht dat het Wieringerrandmeer het eilandkarakter van Wieringen weer enigszins in ere moest herstellen.

Beide plannen bleken voorbodes te zijn van wat nu als steeds normaler ruimtelijk beleid wordt gezien: het opnieuw onder water zetten van stukken land. Daarbij is het argument van klimaatverandering steeds nadrukkelijker in beeld gekomen. Hoewel onze artikelen nog maar (ruim) een decennium geleden zijn geschreven, had deze term toen een veel kleinere reikwijdte dan nu. Al Gore was nog gewoon vicepresident onder Bill Clinton en geen klimaatgoeroe. De artikelen laten mooi zien hoe water een centrale rol speelt in de Nederlandse ruimtelijke ordening, maar ze zijn ook een tijdsbeeld en geven aan hoe die rol steeds verandert, soms zelfs van decennium tot decennium.

Water, met name de Zuiderzee en de grote meren, was ooit een ontzagwekkend element dat beheerst moest worden – soms als vijand, maar ook als bestaansbasis voor de visserij bijvoorbeeld. Anno 2009 speelt die beheersing nog altijd, maar is water vooral ook een middel. Een middel om woonmilieus te creëren waar rijke Randstedelingen naar toe moeten stromen – de Giethoornisering van Nederland – of om toeristen te trekken. De geschiedenis van het huidige IJsselmeer illustreert dat als geen ander. De eerste ideeën voor een bijna volledige drooglegging van de Zuiderzee uit 1845 kwamen voort uit behoefte aan landbouwgrond en veiligheid. Het huidige kaartbeeld voor de toekomst is totaal anders, met veel aandacht voor ecologie en recreatie, woningbouw aan de Amsterdamse kant (IJburg) en wellicht ook woningbouw bij Almere Pampus.

Het kabinet moet rustige stukken Nederland aanwijzen.

Reactie? www.agora-magazine.nl

De Blauwe Stad

Ten tijde van het artikel over het Oldambt, gelegen tussen de Dollard en de lijn Hoogezand-Sappemeer/Winschoten, was voor het gebied nog een rapport uit 1991 actueel, opgesteld door Grontmij, de Rijksuniversiteit Groningen en de Landbouwniversiteit Wageningen. Daarin werd uit drie scenario's een voorkeursscenario opgesteld dat bestond uit een wonderlijke combinatie van intensieve veeteelt (slachtkuikens, varkensfokkerijen), melkveehouderijen, vollegrondsgroenteteelt en glastuinbouw, (tijdelijke) bosbouw en een recreatiemeer.

AGORA kraakte kritische noten over het afserven van de optie natuurbouw en over de curieuze combinatie van varkenshouderijen en een recreatiemeer binnen het voorkeursscenario. We vervolgden ons artikel met een pleidooi voor natuurbouw en haalden uit naar de bewering dat dat economisch niet haalbaar zou zijn. Immers, intensieve veeteelt was alleen economisch haalbaar bij de gratie van hoge EG-subsidies.

Het rapport uit 1991 is niet alleen letterlijk, maar ook figuurlijk van een andere eeuw. Rond 2000 vond de besluitvorming plaats voor een heel andere toekomst: een meer van 800 hectare ter grootte van het Sneekermeer, 350 hectare nieuwe natuur en 1500 woningen. Het project, de Blauwe Stad, is inmiddels redelijk vergevorderd. Na een veelbelovende start kwamen recent berichten in het nieuws over een stagnatie van de woning- en kaververkoop, die volgens het *Dagblad van het Noorden* niet alleen is terug te voeren op de kredietcrisis. Met de woningen in de Blauwe Stad werd voor een belangrijk deel gemikt op huishoudens uit het westen. Met 1500 woningen en kavels zou je

Natuurontwikkeling moet niet betaald worden door woningbouw.

Reactie? www.agora-magazine.nl

kunnen zeggen dat er tussen de miljoenen Randstedelingen altijd wel een paar duizend huishoudens gevonden moeten kunnen worden die een kavel (van soms duizenden vierkante meters) aan een meer op het Noordoost-Groningse platteland willen kopen. Het zal dan ook wel goed komen met de Blauwe Stad, al duurt het misschien wat langer. De stagnatie in de verkoop bewijst echter wel dat water geen tovermiddel is.

Het Wieringerrandmeer

Ons artikel over het 'eilandgevoel op Wieringen' verscheen kort nadat in 1999 de eerste officiële haalbaarheidsstudie naar het Wieringerrandmeer was gepubliceerd. Aan de gedachte om het huidige Amstelmeerkanaal te veranderen in een breed randmeer lagen verschillende doelstellingen ten grondslag, zoals het versterken van de regionaal-economische structuur, het ontwikkelen van natuur, het vergroten van de vaarmogelijkheden in dit gebied en het verbeteren van de waterhuishouding. Onze toenmalige gesprekspartner toonde zich 'gematigd enthousiast', vooral omdat door het plan het eilandkarakter van Wieringen beter uit de verf zou komen.

In de documentatie van destijds staat dat in 2008 het randmeer en een aantal voorzieningen gereed zouden zijn, maar dit tijdspad is bij lange na niet gehaald. Sterker nog, de hele uitvoering moet nog beginnen.

De laatste tijd lijkt er echter meer schot in te zitten. In maart 2008 is na veel discussie de samenwerkingsovereenkomst tussen de provincie en gemeenten en de marktpartijen voor de aanleg van het Wieringerrandmeer gesloten. Boskalis en VolkerWessels hebben met hun project – met de fraaie naam Lago Wirense – de ontwerpcompetitie gewonnen die provincie, gemeenten en hoogheemraadschap voor het gebied hadden uitgeschreven. Stuurgroepvoorzitter Jan van Zijl noemde het project bij de ondertekening 'een kostbaar geschenk aan de regio': "Na vele jaren van voorbereiding en overleg met alle partijen zijn we er met elkaar in geslaagd een goed planconcept voor het randmeer te maken, dat zoals blijkt uit de democratische besluitvorming breed gedragen wordt. We kunnen nu starten met de voorbereidingen van de aanleg van het randmeer, waarmee de Kop van Noord-Holland een geweldige impuls krijgt."

Daar denkt het Wierings Beraad, een platform van bewoners en maatschappelijke organisaties, toch wat anders over. In juni 2008 presenteerde dit platform een alternatief plan, *Het Andere Wieringerrandmeer*, waarin het randmeer de helft kleiner wordt en er onder andere meer aandacht is voor landbouw. Het gaat de agrariërs in de Kop van Noord-Holland volgens het Wierings Beraad door de gestegen graanprijzen en groei van de vraag naar biogewassen veel beter dan tien jaar geleden. Men maakt zich ook grote zorgen over het grote aantal geplande huizen en is beducht voor een Wieringerrandstad in plaats van -meer. Het alternatieve plan is door de Stuurgroep Wieringerrandmeer afgewezen; de noodzakelijk geachte 'sociaaleconomische impuls' ontbrak en de doelstellingen met betrekking tot waterbeheer zouden er niet mee worden gehaald.

Dat water de afgelopen jaren de grootste vriend van de ruimtelijke

Anno 2009 moet water nog altijd beheerst worden, maar het is vooral ook een middel geworden.

ordering is geworden, kan in principe veel winst opleveren voor ecologie, recreatie en woningbouw, maar dan moeten die functies wel met elkaar in balans zijn en moeten de plannen aansluiten bij het lokale karakter van het gebied. Als de kosten voor milieu en waterbeheersing alleen opgebracht kunnen worden door massale woningbouw en luxe jachthavens is er volgens ons iets mis. Het Oldambt en Wieringen zijn voorbeelden van gebieden die met name volgens projectontwikkelaars en de (lokale) overheid mee moeten in de vaart der volkeren. Het zijn plekken die de *Volkskrant*-columnist Martin Bril typeert als: "De bevolking vergrijsst, het landschap is saai, dagjesmensen laten het links liggen, toerisme stelt er niets voor." Hij vraagt zich echter af of dat erg is. "Een kaal, uitgestrekt, Nederlands polderlandschap waar weinig tot niets gebeurt, het lijkt wel alsof er een vloek op rust. Het moet per ommegaande in Florida worden veranderd, met chaletparken aan het water, inclusief marina's." Wij zien zeker de kansen van de verschillende projecten, maar vragen ons ook af of het rustige karakter niet een kwaliteit is waar we in ons volle land ons voordeel mee kunnen doen.

Lia de Lange (l.delange@dro.amsterdam.nl) is planoloog bij de Dienst Ruimtelijke Ordening van de gemeente Amsterdam. Peter Gramberg (p.gramberg@onderwijsraad.nl) is werkzaam bij de Onderwijsraad in Den Haag. Dit artikel is geschreven op persoonlijke titel. De auteurs waren van 1989 tot 2000 verbonden aan de AGORA-redactie.

Literatuurselectie

AGORA (2000) Eilanden. Jrg. 16, nr. 1.

Bril, M. (2008) Wie gaat er over het land? De Volkskrant, 21 maart 2008.

DVHN (2008) Financiële hulp voor noodlijdend Blauwestad. Dagblad van het Noorden, 21 november 2008.

Wierings Beraad et al. (2008) Het andere Wieringerrandmeer; haalbaar, schaalbaar en betaalbaar. Wierings Beraad, voorjaar 2008.

In 2006 publiceerde AGORA een themanummer getiteld *Waterstad (2006-2)* waarin aandacht werd besteed aan de betekenis van water voor de gebouwde omgeving. Zie www.agora-magazine.nl voor meer informatie.